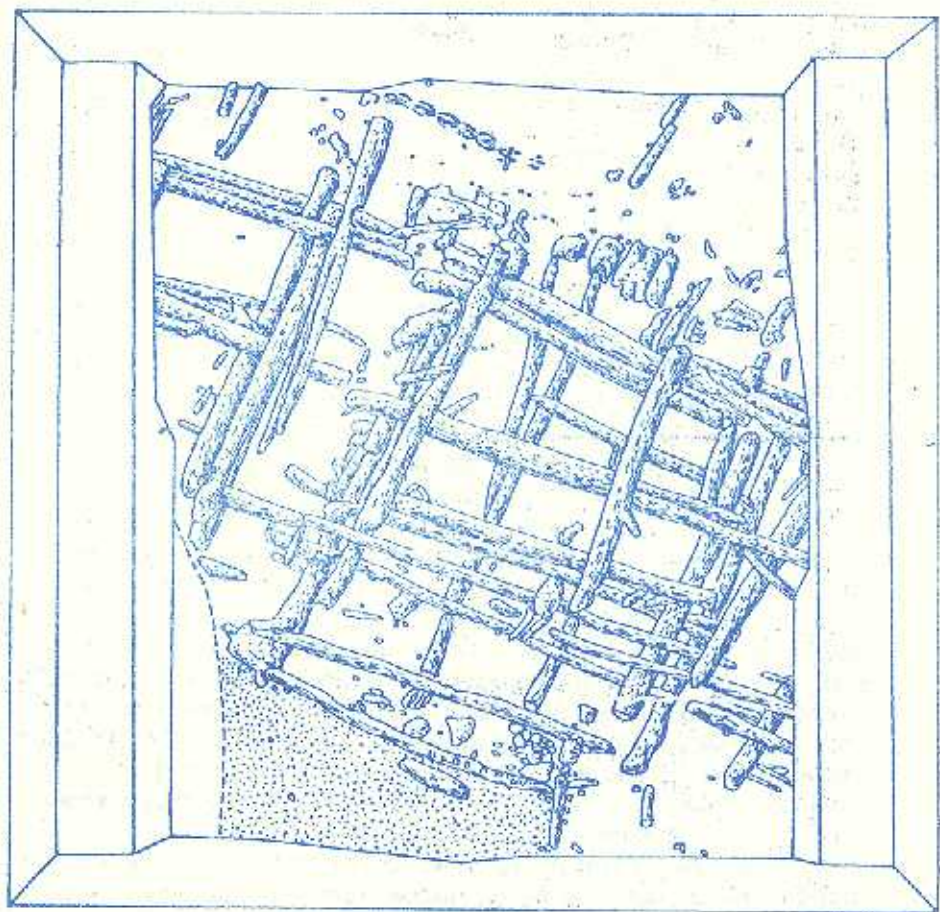

Fundacja "Dziedzictwo"
i
Sławieński Dom Kultury
zapraszają na wystawę archeologiczną pn:

"Zanim powstało Sławno 2"

Sławieński Dom Kultury
listopad 1994 - sierpień 1995

Zapraszamy Państwa do zwiedzania kolejnej wystawy archeologicznej. Tym razem wystawa poświęcona jest jednemu stanowisku archeologicznemu - grodzisku we Wrześnicy datowanemu na IX wiek.

Gród we Wrześnicy został zbudowany około 1100 lat temu, nad brzegiem Wieprzy. W połowie drogi pomiędzy dzisiejszymi wsiami Stawsko i Staniewice. Decyzja o budowie grodu podjęta przez mieszkańców tych okolic mogła być spowodowana wieloma czynnikami.

Wśród nich szczególne znaczenie mogły mieć trzy:

- 1) zagrożenie przez społeczności żyjące w bliższym lub dalszym sąsiedztwie;
- 2) potrzeba manifestacji własnej siły i potęgi;
- 3) potrzeba kontrolowania mieszkańców tych okolic przez starszyznę, liderów całej społeczności.

Trudno jest dziś odpowiedzieć na pytanie jakie były motywy budowy grodu.

Z pewnością gród nie pełnił wyłącznie funkcji obronnych. Zarejestrowane dotąd, w trakcie badań archeologicznych, materiały pozwalają stwierdzić, że gród był wewnątrz zabudowany i toczyło się w nim bogate życie społeczne i gospodarcze. Lecz rozbudowane konstrukcje obronne grodu tak znacząco działają na wyobraźnię, że wydaje się, iż właśnie funkcja obronna była najważniejsza.

Zajmijmy się zatem na początku obronnością grodu. Został on zbudowany w terenie naturalnie obronnym - w zakolu rzeki Wieprzy lub w zakolu starego, odciętego koryta (paleomeandra). Tym samym więc, rzeka i / lub jej stare koryto pełniły funkcję naturalnej fosy utrudniającej dostęp do osady. By wzmocnić system obrony zbudowano jeszcze wał ziemny otaczający całą osadę. Wał ten miał szerokość u podstawy ponad 10 metrów i wysokość około 5 - 6 metrów. Od strony zewnętrznej był stromy, natomiast od strony wewnętrznej opadał łagodnie do wnętrza grodu. By mieszkańcy grodu mogli w miarę łatwo wspiąć się na koronę wału, w niektórych miejscach łagodnego stoku, zbudowano stopnie. Dodatkowym elementem obronnym była konstrukcja drewniana zbudowana na szczycie wału.

Tak ciężka konstrukcja wału groziła rozsunięciem się na podmokłym gruncie doliny Wieprzy. Budowniczo wie grodu zdawali sobie z tego sprawę i zastosowali rozwiązanie techniczne, które zabezpieczyło wał przed naturalnym zniszczeniem. Zanim zaczęto sypać piasek tworzący wał zbudowano skomplikowaną konstrukcję drewnianą stano-

wiącą podstawę wału i stabilizującą go.

Konstrukcja ta składała się z 2-3 rzędów pali wbitych ukośnie w grunt oraz podłużnie i poprzecznie układanych belek drewnianych (tzw. konstrukcja przekładkowa). Elementy konstrukcji przekładkowej łączone były z wbitymi palami na wiele wymyślnych sposobów, bez użycia żelaznych ćwieków. W budowie drewnianej konstrukcji podstawy wały użyto wyłącznie drewna dębowego.

Taki system obrony (fosa i wał) był trudny do sforsowania. Niewątpliwie najsłabszym punktem obrony grodu była brama. Mieszkańcy grodu musieli mieć do niego dostęp. Tym samym też dostęp ten miał potencjalny wróg. Aby wzmocnić ten element systemu obronnego, przed bramą zbudowano ostrokoł. Składał się on z wbitych pod różnym kątem pali drewnianych. Tym samym dojście do bramy było utrudnione i prowadziło wąskim przejściem pomiędzy ostrokołem i wałem.

Funkcja obronna grodu jest zatem dobrze udokumentowana. Badania archeologiczne w obrębie grodu i w jego bezpośrednim sąsiedztwie potwierdziły również, że gród był stale zamieszkały, a mieszkańcy prowadzili intensywną działalność gospodarczą.

Budynki mieszkalne zbudowane były z drewna. Najstarsze z nich zbudowano w konstrukcji słupowej ze ścianami plecionkowymi uszczelnionymi gliną. Przy budowie później stawianych domostw stosowano konstrukcję zrębową. Szpary pomiędzy poziomo ułożonymi belkami wypełniano gliną, mchem lub słomą. Wnętrze domów podzielone było na izby, w których toczyło się codzienne życie. Centralnym pomieszczeniem domu była izba, w której znajdował się piec. Piec zbudowany był z kamieni i gliny. Poza domem też znajdowały się obiekty, które służyły do celów gospodarczych. Przykładem może być odkryty w 1983 roku piec chlebowy.

Mieszkańcy grodu zajmowali się hodowlą zwierząt, uprawą roli, tkactwem, produkcją naczyń ceramicznych, ciesiołką itd. Znajduje to potwierdzenie w odkrywanych materiałach: kościach zwierzęcych, szczątkach roślin uprawnych (oprócz ziaren zbóż, również snopek lnu), przyrządów do obróbki włókien roślinnych i zwierzęcych (np. przęśliki), dużej ilości fragmentów naczyń ceramicznych, obróblonych fragmentów drewna. Zapewne też korzystali z transportu rzeczno-jezdnego. Mogą o tym świadczyć pozostałości konstrukcji drewnianego pomostu (lub mostu) oraz udokumentowane ślady umocnień brzegu (faszyna). Jeżeli od odkrytego pomostu do bramy prowadziła droga, to biegła ona wzdłuż

północnej części wału.

W jakiś czas po zbudowaniu gród uległ spaleni. Nie można w tej chwili powiedzieć czy to efekt napadu zbrojnego, czy może przypadkowego zaproszenia ognia. Jak dotąd śladów walki nie odkryto. Krótko po spaleni, budynki w obrębie grodu zostały odbudowane i dalej użytkowane.

Wystawa, na którą zapraszamy to próba rekonstrukcji grodu we Wrześnicy. Oczywiście całego grodu nie dało się zbudować w budynku Sławińskiego Domu Kultury. To co można obejrzeć to model fragmentu grodu w skali 1:3. Wszystko jest zatem trzykrotnie mniejsze od rzeczywistego grodu we Wrześnicy.

Droga do grodu prowadzi obok plansz (1-4), które pokazują miejsce grodu we Wrześnicy na tle innych stanowisk z okresu wczesnego średniowiecza w najbliższej okolicy oraz badania poszczególnych jego części. Dalej zbliżamy się do fosy. W tym miejscu pokazujemy odkryte pozostałości (po?) mostu (1). Znajdował się on nad rzeką. W pobliżu (po?)mostu brzeg rzeki był umocniony faszyną i pozostały tam inne ślady działalności człowieka, m.in. snopek moczonego lnu.

Teraz możemy już przejść przez fosę (na szczęście suchą nogą) i "zdobyć wał. Wał w tym miejscu został przekopany przez archeologów i bez trudu możemy wejść do środka grodu. Warto jednak na chwilę zatrzymać się i popatrzeć, jak ten wał został zbudowany (2). Wał sypany był z piasku transportowanego z najbliższej okolicy. W efekcie każdy transport powodował dostarczanie piasku o innej barwie, innej strukturze. Widać to na profilu wału. Wręcz można podjąć się próby określenia w jakiej kolejności sypane były kolejne warstwy piasku. Na koronie wału znajdował się ostrokół. U podstawy wału znajdowała się drewniana konstrukcja (3) zabezpieczająca wał przed rozsunięciem się. W tym miejscu mamy pokazany fragment konstrukcji przekładkowej, tzn. zbudowanej z belek układanych podłużnie i poprzecznie do wału. W tej części wystawy wykorzystaliśmy oryginalne (liczące ponad 1000 lat) drewno, wydobyte w trakcie badań archeologicznych.

Po przeciwnej stronie wejścia do grodu zaprezentowany jest rysunek archeologiczny (4) jednego z poziomów konstrukcji podstawy wału. Ten rysunek również pokazuje jak ogromnym zadaniem inżynierskim była budowa wału grodu we Wrześnicy.

Od strony wnętrza grodu (majdanu), na koronę wału można

było wspinać się po łagodnym stoku lub po stopniach specjalnie zbudowanych w tym celu (5). Obrońcy w każdej chwili i bez żadnego wysiłku mogli stanąć na koronie wału i bronić dostępu do niego.

Część wewnętrzna grodu nazywana jest majdanem. Majdan był zabudowany stosunkowo gęsto, więc na wiele "urządzeń" gospodarczych brakowało miejsca. Z tego względu lokowane one były z reguły tuż przy wałe. Na wystawie mamy zrekonstruowany piec do pieczenia chleba (6). Piece takie z pewnością występowały częściej i z reguły znajdowały się poza domostwami. Budowane były z gliny i kamieni.

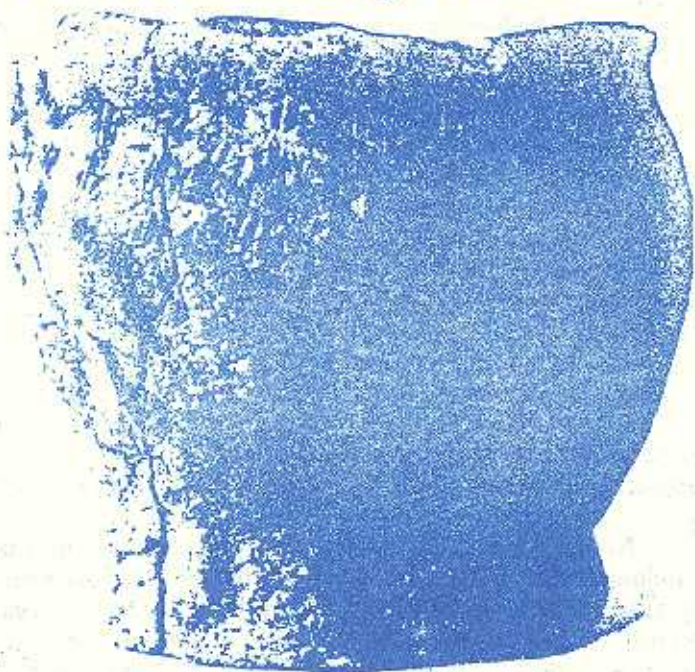
Domy budowane były przy zastosowaniu różnych konstrukcji. W młodszej fazie zamieszkiwania grodu (po pożarze) domy wybudowano w tzw. konstrukcji zrębowej. Dom (7), który oglądamy to właśnie budowla w takiej konstrukcji - belki tworzące ściany zachodziły na siebie i łączyły w narożnikach chaty. Przestrzenie między belkami wypełniano gliną, mchem lub słomą.

Mieszkańcy grodu użytkowali narzędzia i wyroby wykonane głównie z żelaza i drewna. Tu na wystawie mamy pokazane: żelazny topór (8), żelazny sierp (9) i drewnianą łyżkę (10). Najliczniejszymi znaleziskami, które wyciąga z ziemi archeolog są fragmenty ceramiki. Na wystawie mamy zaprezentowany wybór naczyń "suszących się" na płocie (11). Wykorzystywano naczynia o różnych rozmiarach i formach oraz zwykle bardzo bogato ornamentowanych.

Z kolei możemy obejrzeć fragment zrekonstruowanej chaty z pierwszego okresu zamieszkiwania grodu (12). Jest to tzw. chata słupowa ze ścianami zbudowanymi z plecionej wikliny i wylepionymi gliną.

Na koniec coś czego archeolodzy nie znaleźli, lecz co mogłoby na majdanie grodu być. Jest to słup, na którym zawieszona została czaszka i poroże jelenia (13). Może to być totem, czyli mityczny "przodek" rodu, który zbudował i zamieszkiwał gród. Taki totem integrował mieszkańców, wskazywał na powiązania pomiędzy poszczególnymi mieszkańcami, tworzył poczucie więzi wewnętrznej i gwarantował poczucie bezpieczeństwa wszystkim członkom rodu.

Na tym koniec zwiedzania grodu we Wrześnicy. Dziękujemy za odwiedziny. Mamy nadzieję, że nasza wystawa pomogła wyobrazić sobie, jak żyli ludzie zamieszkujący nad Wieprzą ponad 1000 lat temu. A to właśnie m. in. potomkowie mieszkańców grodu we Wrześnicy przyczynili się do utworzenia w średnio-wieczu Księstwa Sławińskiego i Stawna.

Ekspozycje znajdujące się na wystawie pochodzą z badań prowadzonych przez Fundację "Dziedzictwo" oraz ze zbiorów Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy i Muzeum Archeologicznego w Poznaniu.